

Do polemiki prowokuje wreszcie stwierdzenie, jakoby Studnicki i Cat „bagatelizowali niebezpieczeństwa, jakie zagrażały Rzeczypospolitej ze strony zachodniego sąsiada” (s. 454). Zarzut ten nie wydaje się uzasadniony wobec ludzi, którzy *gros* swojej publicystycznej działalności poświęcili próbom zapobieżenia konfliktowi polsko-niemieckiemu, którzy ostrzegali, że wojna z Rzeszą nie może być przez Polskę wygrana, a na pomoc Zachodu liczyć nie można. Więcej nawet, „germanofile” przewidywali, że wojna z Niemcami pociągnie za sobą niejako automatycznie agresję ze strony ZSRR i wojnę na dwa fronty, a więc dostrzegali zagrożenie, które umknęło wielu politykom i publicystom II Rzeczypospolitej. Apele o nawiązanie współpracy z Niemcami brały się między innymi z przekonania, że jest to optymalny sposób zabezpieczenia się przed grożącym z tej strony niebezpieczeństwem. W tym kontekście bagatelizowanie zagrożenia niemieckiego trafniej można byłoby przypisać tym, którzy zaogniali stosunki polsko-niemieckie, a na sojuszu z Zachodem i talentach Rydza-Śmigłego opierali wiarę w zwycięski wynik konfrontacji.

Wśród koncepcji politycznych wileńskich konserwatystów znaleźć możemy z pewnością wiele tematów do interesujących dyskusji. Program polityczny sformułowany na łamach „Słowa” był na tyle spójny i dobrze uargumentowany, że bez jego uwzględnienia trudno o rzetelną ocenę polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej – i to pomimo faktu, że historia, wydawałoby się, odmówiła racji „germanofilom”. Wartość ich dorobku leży jednak także w inspirowaniu myślenia, prowokowaniu dyskusji. Znaleźć w nim możemy elementy uniwersalne dla refleksji o historii i polityce, decydujące o zasłużonym miejscu czołowych publicystów „Słowa” na mapie polskiej myśli politycznej. Książka Jacka Gzelli jest znakomitym przewodnikiem po tym niezwykle interesującym obszarze. Jako pierwsza w tak szerokim zakresie przybliży koncepcje wileńskich konserwatystów, pozwalając jednocześnie dotrzeć do szczegółów publicystyki Cata-Mackiewicza *et consortes*. Miejmy nadzieję, że będzie także inspiracją do dalszych studiów w tym zakresie.

Jan Sadkiewicz

Terézia Rončáková

*Žurnalistické žánre. Učebnica pre poslucháčov vysokoškolského štúdia*¹

Verbum, Ružomberok 2011, 146 s., ISBN 978-80-8084-729-6

Prezentowana publikacja jest zwięzłym i sugestywnie napisanym podręcznikiem przeznaczonym dla studentów zainteresowanych dziennikarstwem. Mieści się znakomicie w dydaktycznej wersji stylu naukowego. Zawiera dostateczną dawkę erudycji (z możliwością jej poszerzenia za pośrednictwem stosownie przygotowanych ćwiczeń stymulujących samodzielną pracę studenta, pracę, trzeba do-

dać, inspirowaną treściami podręcznika i zagadnieniami, które wychodzą poza obręb zakreślonej w nim problematyki). Pamiętając o przeznaczeniu książki, autorka umieszcza w niej też bibliografię (w wyborze), sylwetki myślicieli, twórców i wybitnych badaczy, którzy przyczynili się do rozwoju genologii, oraz słowniczek terminów (pierwotnie) z zakresu retoryki.

¹ *Gatunki dziennikarskie. Podręcznik dla słuchaczy szkół wyższych.*

Autorka należy do grona młodych badaczy mediów, mających za sobą także pracę redaktorską. Studia dziennikarskie ukończyła w 2002 r. w Bratysławie. Pracowała jako dziennikarka (między innymi w Radiu Watykańskim). Dysertację doktorską obroniła w roku 2006 na Uniwersytecie Katolickim w Rużomberku. Obecnie jest pracownikiem naukowym tego uniwersytetu (w Katedrze Dziennikarstwa). Jej zainteresowania ogniskują się wokół problematyki stylu religijnego, publicystyki, genologii dziennikarskiej. Oprócz prezentowanego podręcznika opublikowała serię monografii dotyczących relacji języka, którym posługuje się współczesny Kościół, oraz języka mediów. Wspomniane interferencje językowe i komunikacyjne są scharakteryzowane w wydanych w Rużomberku książkach: *Ked' chce cirkev hovoriť mediálnym jazykom* (2009), *Ako cirkev hovoriť mediálnym jazykom* (2009), *Môže cirkev hovoriť mediálnym jazykom?* (2010).

Tematyka medialna jest autorce prezentowanego podręcznika, jak widać, znana zarówno od strony warsztatu, jak i teorii. Połączenie tych dwóch punktów widzenia daje w podręcznikowej narracji splot atrakcyjny nie tylko dla adresatów przewidzianych przez twórczynię książki. Dla badaczy mediów, a zwłaszcza dydaktyków, jest to publikacja inspirująca, pokazująca, jak łączyć stare z nowym, teoretyczne z warsztatowym, znane z dodawanym i dla odbiorców w zróżnicowanym stopniu zaskakującym.

Omawiany i polecany do lektury podręcznik składa się z ośmiu rozdziałów merytorycznych, fragmentu zawierającego wskazówki bibliograficzne oraz aneksów. Jest to opracowanie wielowątkowe, ale syntetyczne. Autorka dość osobliwie kształtuje architekturę dzieła, ponieważ nie stosuje nazw poszczególnych segmentów, lecz oddziela je jedynie tytułami (segmenty o statusie rozdziałów) oraz podtytułami (segmenty traktowane jako podrozdziały). W rozdziale pierwszym (zatytułowanym *Wyo-*

drebňenie pojéc) otrzymuje czytelnik omówienie podstawowych pojęć (styl, kompozycja, gatunek jako abstrakcja, sygnały gatunkowe i in.). Kolejna część podręcznika jest poświęcona, zgodnie z tytułem, dziejom gatunku. W następnych rozdziałach odbiorca styka się z omówieniem morfologii gatunku (rozdział *Gatunkotvórcze reguľy*), powstawania gatunków oraz zwięzłą charakterystyką gatunków typowych dla poszczególnych (wybranych) stylów funkcjonalnych języka słowackiego, a więc gatunków stylu naukowego, administracyjnego, eseistycznego, mówionego i artystycznego (rozdział *Ogólny oľad gatunków vsystykh stylův*). Najważniejszą częścią podręcznika jest obszerny rozdział, w którym autorka skupia uwagę na gatunkach publicystycznych. Jego uzupełnieniem jest fragment poświęcony gatunkom telewizyjnym i radiowym. Zamyka całość prezentacja genologii zagranicznej, jak pisze autorka, zdając sprawę z nurtów badawczych genologii angielskiej, niemieckiej, hiszpańskiej, włoskiej i francuskiej.

Słowacka badaczka rozpatruje zagadnienia komunikacji medialnej z uwzględnieniem optyki lingwistycznej, w szczególności ze stanowiska stylistyki i genologii. Bazuje na dorobku rodzimej lingwistyki, którą reprezentuje obszernie prezentowany dorobek wybitnych badaczy, współtworzących dominujące w stylistyce słowackiej końca XX w. nurty badawcze (zwłaszcza Jozef Mistrík i František Miko). Warto w tym miejscu zaznaczyć, że dorobek wymienionych uczonych także w polskiej stylistyce jest traktowany jako ważny i nadal inspirujący. Ich książki docierały do Polski, stając się przedmiotem dyskusji oraz twórczych adaptacji. Artykuły Mistríka zaś były publikowane na łamach międzynarodowego (wydawanego w Opolu od roku 1992) rocznika „Stylistyka”.

Twórczyni opisywanego podręcznika uwzględniła jednak także nowsze słowackie badania stylistyczne mieszczące się w ramach

stylistyki praktycznej (por. często przywoływana książkę Dany Slančovej)² oraz stylistycznych badań nad współczesnym językiem słowackim³. Poszerza tak zakreślone zaplecze teoretyczne podręcznika o dorobek genologii polskiej (Stefania Skwarczyńska, Stanisław Gajda, Aleksander Wilkoń, Maria Wojtak) oraz medioznawstwa reprezentowanego przez zachodnioeuropejskie ośrodki badawcze.

Mariaż wymienionych koncepcji nie oznacza mechanicznego eklektyzmu poznawczego. Nie jest też prostą kumulacją wiedzy. We własny paradygmat teoretyczny autorka włącza przede wszystkim różnorodne składniki słowackiej refleksji lingwistycznej oraz polskie badania nad gatunkami prasowymi. Medioznawstwo zachodnie jest natomiast prezentowane syntetycznie, jak wspominałam, w specjalnym rozdziale zamykającym główną część podręcznika. Czytelnik otrzymuje w nim, na co też już wskazywałam, panoramę dokonań medioznawstwa anglosaskiego, francuskiego, włoskiego oraz hiszpańskiego. Bardzo to interesująca prezentacja, pozwalająca nie tylko studentom dostrzec miejsce własnego dorobku na tle europejskim. Istotne są zwłaszcza różnice w repertuarze gatunków dziennikarskich i zachęta adresowana do studentów, by posługując się gazetą w znanym im języku obcym, odszukanali typowe dla niej gatunki i pookuślili się o ich analizę. Jest to, moim zdaniem, znakomity pomysł na uświadomienie studentom kulturowego zakorzenienia gatunków (w tym gatunków dziennikarskich). Ponieważ zadanie dotyczy kultur nieodległych, więc znalezienie owych filiacji oraz, zwłaszcza, różnic, które mogą się okazać cenne dla budowania własnego warsztatu, wydaje się szczególnie obiecujące i godne docenienia. Pod tym względem na słowiańskim przynajmniej gruncie podręcznik jawi się jako w dużym stopniu oryginalny.

Nawiązania do dorobku lingwistyki obcej nie mają jednak wyłącznie sprawozdawczego charakteru. Autorka buduje bowiem własne koncepty poznawcze, bardzo umiejętnie syntetyzując podjętą problematykę i włączając w prezentowaną w podręczniku teorię genologiczną najnowsze dokonania w tym zakresie.

Twórczyni podręcznika, jak już wspominałam, określa szeroko badawcze konteksty. W części pierwszej opracowania, którą tworzy rozdział *Wyodrębnienie pojęć*, omawia podstawowe pojęcia (i terminy), które stanowić mają także dla studentów teoretyczne zaplecze. Pojęciem wyjściowym czyni autorka *styl* i jest to słuszny, w pełni uzasadniony wybór, zważywszy na dalsze partie podręcznika, gdzie się mówi o gatunkach przypisanych do poszczególnych stylów funkcjonalnych. Ze wszechmiar słuszne i pożyteczne jest też uwzględnienie problematyki kompozycji (wszak teksty medialne, zwłaszcza prasowe, składają się z powtarzalnych segmentów). Na uznanie zasługuje też uwzględnienie znanego rozróżnienia gatunku jako abstrakcyjnego schematu i wypowiedzi jako konkretnej (mniej lub bardziej dokładnej) realizacji tegoż schematu. Dla studentów, którym się często mówi, że gatunki są płynne i nieuchwytnie, bo się mieszają, to szkoła precyzji i dokładności w myśleniu o rzeczywistości, z którą zawodowo zetkną się w praktyce (a autorka już się stykała). Łatwiej im będzie odszukać te elementy, które podlegają prawu zmienności i płynności, oraz (co tu szczególnie istotne!) składniki względnie trwałe. Świadomość gatunkowa studentów powinna po lekturze podręcznika znacząco wzrosnąć. Nie tylko z dydaktycznego względu kluczowe jest też uwzględnienie problematyki sygnałów gatunkowych.

Zaplecze teoretyczne jest w początkowych partiach podręcznika, a więc w rozdziale poświęconym prezentacji podstawowych pojęć,

² D. Slančova, *Praktická štylistika (štylistická príručka)*, 2 upr. a dopl. vyd., Prešov 1996.

³ Zob. J. Findra, *Štylistika slovenčiny*, Martin 2004.

przedstawione szkicowo, ale to dobrze. Zbyt duża dawka teorii mogłaby studentów zniechęcać do korzystania z podręcznika. Autorka słusznie zastosowała więc zasadę porcjowania wiedzy i wprowadzania kolejnych pigulek w częściach poświęconych problematyce bardziej szczegółowej.

O rozległości kontekstów poznawczych podręcznika niech świadczy także wprowadzenie rozdziału poświęconego historii gatunków, po którym dopiero pomieszczony jest fragment (dostatecznie obszerny) przedstawiający ogólną charakterystykę gatunków (zob. pojęcie *wzorca gatunkowego*, *aspektów wzorca*, *wariantów wzorca*, a zwłaszcza jego struktury). Interesujące jest nawiązanie do proponowanego przez Mistríka wzoru struktury gatunkowej z zaznaczeniem, że przy stosowaniu tego wzoru należy uwzględnić kolejność poszczególnych parametrów oraz ich zmienny wpływ na całość w przypadku poszczególnych gatunków. Sam twórca tego pomysłu dowartościowuje kwalifikatory morfologiczne, stylistycznym i modalnym przypisując rolę pomocniczą. Wzór może posłużyć do sformułowania diagnozy odnoszącej się do stopnia utrwalenia gatunku i możliwości jego ewolucji.

W opisie powstawania gatunków autorka uwzględni uniwersalne, zaobserwowane przez badaczy procesy transformacyjne i dodaje do tego opisu charakterystykę zakresów wariantowości wzorca, nawiązując w ten sposób po raz kolejny do moich teoretycznych propozycji. Trzeba powiedzieć, że dla mnie lektura podręcznika stała się tym bardziej fascynująca. Mogłam własne pomysły zobaczyć w nowym świetle, jako składniki nowych poznawczych projektów. W ten sposób dialog na płaszczyźnie teoretycznej stał się bardziej owocny. Autorka nawiązuje przede wszystkim do moich *Gatunków prasowych*⁴, przejmując zarówno definicje podstawowych pojęć z zakresu geno-

logii, a więc pojęcie wzorca i jego wariantów (kanoniczny, alternacyjny, adaptacyjny), różnicowanie wzorca i okazów, czyli realizacji, problematykę paradoksów gatunku, jak i propozycje typologiczne, a także wybrane charakterystyki poszczególnych gatunków prasowych.

Szerokie konteksty prezentacji uzyskuje autorka, jako się rzekło, przez nawiązania do różnorodnych składników bogatej teorii genologicznej i stylistycznej. Poszerza optykę, prezentując współczesne gatunki dziennikarskie zarówno prasowe, jak i charakterystyczne dla innych mediów na tle dziejów genologii i historii samych tworów gatunkowych, a także na tle gatunków z innych stylów funkcjonalnych (obszarów komunikacyjnych). Pokazuje różnice w typologii gatunków i przedstawia opis poszczególnych tworów gatunkowych. Wartość opisu podnosi jego porównawczy charakter. Autorka odwołuje się zarówno na poziomie pojęciowym, typologicznym, jak i terminologicznym, do opracowań polskich. Zob. np. s. 74 i 75, gdzie odnajdujemy prezentację moich propozycji typologii gatunków informacyjnych. Analogiczne zjawisko można obserwować we fragmencie poświęconym gatunkom publicystycznym, zwłaszcza komentarzowi (s. 80). Pozwala to dostrzegać zarówno cechy dyferencjalne wybranych gatunków, realizowanych w ramach różnych kultur, jak i wyznaczniki wspólne, związane z kategorią medialności przekazu.

Lekturę podręcznika można więc polecać osobom zainteresowanym naukowo problematyką genologiczną, zwłaszcza prezentacją gatunków dziennikarskich. Stosunkowo łatwo odszukać podobieństwa i różnice w repertuarze wypowiedzi dziennikarskich znanych z żurnalistyki słowackiej i kontynuując rozważania autorki, porównywać je z sytuacją w polskich mediach i w polskim medioznawstwie. Można tu

⁴ M. Wojtak, *Gatunki prasowe*, Lublin 2004.

mówić o niezwykle płodnej asymilacji dorobku polskich badaczy, asymilacji, która powinna być dla naszego środowiska inspirująca. Dzięki podręcznikowi nastąpiła już cenna wymiana doświadczeń badawczych między medialnie zorientowaną lingwistyką słowacką i analogicznie wyprofilowaną lingwistyką polską. Należy mieć nadzieję, że pojawią się publikacje kontynuujące tę owocną naukowo rozmowę.

Okazji do porównań jest więcej. Autorka przedstawia zmiany komunikacji medialnej i metamorfozy gatunków przekraczające ramy żurnalistyki jednego kraju. Analogicznie jak w Polsce słowaccy dziennikarze poszerzają zakresy użycia mówionej (potocznej) odmiany języka, wprowadzają mieszanie informacji z rozrywką (*infotainment*), tworząc nowy gatunek (s. 61). To bardzo interesujące spostrzeżenie z powodu nieco innego sposobu interpretowania analogicznych posunięć polskich żurnalistów. U nas owe synkretyczne formy przybierają tak różne kształty, że rozpatruje się je raczej na płaszczyźnie dyskursywnej⁵.

Dla studentów słowackich prezentowany podręcznik będzie nowoczesnym narzędziem dydaktycznym, ułatwiającym i usprawniającym zarówno zdobywanie wiedzy na temat stylu wypowiedzi medialnych (i innych), ich gatunkowe-

go ukształtowania i zróżnicowania, jak i doskonalenie umiejętności praktycznych, nie przez ćwiczenia redakcyjne, lecz dzięki poznawaniu reguł wzorców gatunkowych i możliwości ich przekształcania w praktyce redakcyjnej. Autorka ułatwia im zdobywanie umiejętności redakcyjnych oraz wiedzy, proponując po każdym rozdziale ćwiczenia, stymulujące aktywność studentów i zachęcające do samodzielnych poszukiwań lekturowych. Projektuje zatem uczenie się na dobrych wzorcach czy też wzorcowych wykonaniach. Polskich studentów to opracowanie mogłoby zainteresować jako swego rodzaju uzupełnienie rodzimych opracowań podręcznikowych zarówno tych, które zainspirowały autorkę, jak i takich, które nie są jej znane⁶.

Dla badaczy mediów oraz przede wszystkim lingwistów zainteresowanych problematyką genologiczną (tekstologiczną i stylistyczną) jest to oryginalny przykład opracowania z zakresu kontrastywności interlingwistycznej (określenie prof. Zofii Bilut-Homplewicz). We współczesnej filologii otwierającej się na kolejne tradycje narodowe i nastawionej transdyscyplinarnie, a także we współczesnym medioznawstwie, jest to nurt prężniejący i bardzo obiecujący.

Maria Wojtak

⁵ Zob. dla przykładu: M. Wojtak, *Głosy z teraźniejszości. O języku współczesnej polskiej prasy*, Lublin 2010; M. Piechota, G. Stachyra, P. Nowak, *Rozrywka w mediach i komunikacji społecznej. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2012.

⁶ Zob. dla przykładu: K. Wolny-Zmorzyński, A. Kaliszewski, W. Furman, *Gatunki dziennikarskie. Teoria. Praktyka. Język*, Warszawa 2006; M. Wojtak, *Analiza gatunków prasowych. Podręcznik dla studentów dziennikarstwa i kierunków pokrewnych*, Lublin 2008.